

NEVIDLJIVI DRUGI: BURAKU I MODERNA JAPANSKA KNJIŽEVNOST

IZA KAVEDŽIJA

Odsjek za sociologiju
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb, Hrvatska
ikavedzi@ffzg.hr

UDK: 323.15:821.521.09](520)

Kategorija: Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 6. 7. 2008.

Prihvaćeno: 6. 11. 2008.

U članku se nastoji analizirati zastupljenost buraku manjine u japanskoj književnosti smještajući je u kontekst dominantnog narativa o japanskoj homogenosti. Iz antropološke perspektive se analizira pitanje reprezentacije te manjinske grupe kao i uloge književnosti u njezinoj reprezentaciji.

Ključne riječi: reprezentacija Drugih / književnost / manjine / Japan / buraku

UVOD

Svaki roman ili pripovijetka nova je književna stvarnost, no u kojoj mjeri postoji podudarnost između te stvarnosti i one u svijetu koji nas okružuje pitanje je koje su si književnici i književni teoretičari odavna postavljali u različitim oblicima. Jedan od mogućih oblika ovog pitanja odnosi se manje na *mimesis* a više na reprezentaciju Drugoga i zajednički je književnosti i antropologiji, čiji su naponi u etnografiji usmjereni na adekvatno predstavljanje Drugoga, bez esencijalizacije i egzotizacije, ali i uz nastojanje da se izbjegne paradoks 'totalnog prijevoda' – posvemašnje prevođenje kulturnih kategorija jedne kulture u drugu (Ardenner 1989). Temeljna težnja je, dakle, da se Drugi ne predstavlja ni pretjerano drukčijim i egzotičnim niti odveć sličnim, jer ako se svaka kulturna razlika 'prevede' u diskurs bliske nam ili dominantne kulture, identitet kolektiva ali i pojedinaca se zatire.

Ovaj rad nastoji razmotriti problematiku *buraku* manjine u Japanu, takozvanih 'izopćenika' i njihov položaj u modernoj japanskoj književnosti. Otvaraju se dva glavna pitanja, od kojih je prvo – je li nezastupljenost *buraku* manjine u japanskoj književnosti posljedica specifičnog oblika marginalizacije povezanog s 'mitom o japanskoj homogenosti' koji negira postojanje ikakvih manjina u japanskom društvu. Drugo pitanje dotiče se pitanja reprezentacije 'manjine' u književnosti – je li ikad moguće adekvatno predstaviti Drugoga, ili štoviše, je li moguće prikazati neku grupu a da je se ne učini

Drugima? Ovo je pitanje različito promišljano u antropologiji, te će se nastojati razmotriti neki od njegovih aspekata iz antropološke perspektive.

BURAKUMIN KAO 'NEDODIRLJIVI'

Buraku u izravnom prijevodu označava "zaselak", "selo", i skraćeni je oblik pojma *hisabetsu buraku*, čiji su stanovnici tzv. 'izopćenici'. Različite su procjene o broju tih sela u Japanu, ovisno o izvoru – dok su ih službene državne statistike spominjale oko četiri tisuće, prema samoprocjeni samih *buraku* reprezentiranih te u ranoj organizaciji Suiheisha i u kasnijoj *Ligi za oslobođenje buraku* (eng. *Buraku Liberation League*, BLL) doseže oko pet tisuća. Ovakav skupni naziv ima niz slabosti, jer zasjenjuje razlike između pojedinih regija i sela (Fowler 2000: 3). Stanovnici tih sela nazivani su *burakumin*, ili točnije *hisabetsu burakumin*. Danas sama riječ *burakumin* ima izrazito negativne konotacije, a nekoć su pripadnici ove skupine nazivani i drugim pogrdnim nazivima poput *yottsū* – četiri, tj. četiri noge, čime se implicirala nečovječnost, animalnost ove grupe. Ronald Dore naziva *burakumin* 'nevidljivom rasom' Japana, ipak naglašavajući da njihova različitost nije rasna, iako se katkada takvom prikazuje (Dore 1968: 380).

Burakumin su skupina čiji su preci bili u feudalno doba pravno označeni kao izopćenici, bili su izvan sustava 'kasta' i pretežno primorani baviti se točno određenim zanimanjima koja su se smatrala nečistima i nedodirljivima. U 17. stoljeću su tu kategoriju činile dvije glavne grupe: tzv. parije, čiji se status nasljeđivao pa su često uspoređivani s kastom 'nedodirljivih' u Indiji. Ti su ljudi nazivani *eta* ili *kawata*, što su skupine koje su se razvile u kasnom 15. i 16. stoljeću uglavnom zbog svojeg zanimanja kožara i poslova vezanih za dodir sa životinjskim i ljudskim tijelima. Druga grupa koja je ulazila u ovu kategoriju nazivana je *hinin* i sastojala se od izopćenika i osuđenika, kriminalaca, čiji se status nije nasljeđivao. U tu kategoriju djelomično su spadala i sva zanimanja koja se nisu uklapala u tadašnju propisanu 'kastinsku' strukturu, primjerice, zabavljači i zabavljačice svih vrsta, povezivani s četvrtima prostitucije (Neary 2003: 269). Iako su 'kaste', tj. prijašnji sustav statusnih grupa, ukinute početkom Meiji razdoblja (1871.) i njihov je pravni status izjednačen s ostalima, a zatim uz napore aktivista i otvorenu diskriminaciju na javnim mjestima, njihove su zajednice još kasnih 1960-ih bile jasno odvojene, a prikriveni oblici diskriminacije još uvijek postoje (Dore 1968: 380). Važno je naglasiti da diskriminacija *burakumina* nije rasna diskriminacija, već je ponajprije utemeljena na idejama o 'nečistom' – *kegare* (Ito 2005).

Glavni oblici diskriminacije vezani su uz brak i zapošljavanje, a jedan od najvećih skandala 70-ih godina 20. stoljeća vezan je za otkriće knjige u kojoj je objavljen popis svih *buraku* zajednica, koju su po prilično visokim cijenama nabavljali i pojedinci i tvrtke. Uporaba takvih podataka danas je zabranjena i uvelike otežana, ali oni ipak nisu posve nedostupni, te ljudi često zapošljavaju privatne istražitelje da ispituju nečije podrijetlo, osobito kad je u pitanju potencijalni bračni drug njihova djeteta. Prije braka se katkad zapošljavaju posebne tvrtke za utvrđivanje podrijetla i obiteljske pozadine

bračnog partnera i ako se dozna njihovo *buraku* podrijetlo, zaruke se raskidaju. Naravno, budući da je diskriminacija ilegalna, razlozi se pronalaze među drugim osobinama ili okolnostima potencijalne partnerice ili partnera, ili čak pod izlikom proročanstva da par u budućnosti očekuje velika nesreća. Poznati su i brojni slučajevi prekida svih kontakata s članovima obitelji koji su se vjenčali s pripadnikom te 'izopćene' skupine (usp. Weiner 1997; Ito 2005).

NEVIDLJIVI DRUGI I 'MIT O JAPANSKOJ HOMOGENOSTI'

Prema riječima Michaela Weinerja, autora utjecajnog zbornika radova *Japan's Minorities: The illusion of homogeneity* (1997), unatoč prevladavajućem, dominantnom narativu o kulturnoj i rasnoj homogenosti, Japan je ipak dom različitim populacijama, uključivši i nekolicinu važnih manjina – Ainu, Kinezi, Okinawanci, burakumini, Korejci i Nikkeiji. O kakvom je dominantnom narativu ili čak hegemonijskom diskursu riječ? Riječ je o diskursu kojim se Japan prikazuje kao jezično, kulturno i rasno posve homogena zemlja, što je često služilo kao objašnjenje njegova nevjerojatnog ekonomskog napretka – naime, smatra se da je upravo homogenost dovela do socijalne kohezije i time posredno do stvaranja jedine nezapadne gospodarske sile, osobito u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća. Ipak, takvo objašnjenje previđa niz raznolikosti koje su u Japanu postojale od ranog modernog razdoblja. Mit o homogenosti japanske nacije izgrađen je u svojem eksplicitnom obliku u Meiji razdoblju, tijekom stvaranja moderne nacije-države. Tada se sva 'heterogenost' projicirala prema van i svaki pridošlica je zauvijek zamrznut kao 'autsajder' (Narzary 2004).

U ovakvom dominantnom diskursu nije bilo mjesta za manjine, posebice nakon njihova pravnog izjednačavanja s dominantnom većinom. Kako Narzary ističe, "striktna uniformnost nametnuta od središnje vlasti ostavila je malo prostora za običnog čovjeka da misli kako bi mogli postojati i 'drugi' ljudi koji žive u istom društvu, koji bi mogli biti socijalno, kulturno te čak rasno drukčiji od 'Japanaca'" (ibidem: 319). Štoviše, u mnogim naknadnim raspravama upravo o problemu *burakumina* čini se da je prevladavala ideja da je riječ o preostatku starih feudalnih struktura te da će diskriminacija nestati procesom demokratizacije. Prema tom stavu koji zastupa i Hatanaka, neisticanje *burakumina* kao entiteta pridonosilo bi njihovoj bržoj asimilaciji u društvo. Hatanaka se izravno protivi pojačavanju vidljivosti skupine, čak i ako je riječ o afirmativnim mjerama ili pozitivnoj diskriminaciji, kao u primjeru malog privatnog sveučilišta koje je uvelo posebne kvote za njih jer se tako pojačava gotovo iščezla vidljivost (usp. Neary 2003: 282).

Ipak, položaj spomenute *Lige za oslobođenje buraku*, utemeljen je na ideji da nevidljivost nije rješenje jer upravo vidljivost omogućava dokidanje diskriminacije. Slično smatra i Mary Douglas, koja piše da je u suvremenim individualističkim društvima negiranje drugosti pod krinkom jednakosti u biti onemogućavanje glasnog iznošenja specifičnosti vlastite pozicije (Douglas 1992: 36-37). Iako je sporno može li se Japan smatrati tipom društva o kojem autorica govori, korisno je razmotriti neke od njezinih argumenata iznesenih u jednome od eseja u knjizi *Risk and Blame*, u kojoj

razmatra različite oblike okrivljavanja u različitim tipovima društava i podsjeća na neke zajedničke karakteristike mehanizama okrivljavanja u 'modernim' i 'predmodernim' društvima. Analizirajući primjer diskriminacije oboljelih od AIDS-a u suvremenim zapadnim društvima, uočava staru tendenciju moraliziranja opasnosti od bolesti. Naravno, u kontekstu suvremenog znanstvenog poimanja bolesti te su tendencije označene zastarjelima i 'primitivnima', no autorica smatra da je takav stav pomalo naivan jer je riječ o kulturnom mehanizmu koji nije tako jednostran.

Mary Douglas problem sažima pitanjem: traži li se takvim stavom od nas da odustanemo od svakog oblika diskriminacije i isključivanja ili tek da se pretvaramo da ne primjećujemo stigmatu. Njezin je stav jasan: "Prestati stigmatizirati ih bio bi tek drugi način da se učine nevidljivima. To bi stigmatiziranima moglo pomoći samo ako bi postojala zajednica koja bi ih spremno prihvatila i u koju bi se mogli uklopiti (...) [u suprotnom] uklanjanje stigme pomoglo bi tek privilegiranim članovima zajednice da se osjećaju ugodnije (...). Za [stigmatizirane] bi to što su neizdvojeni značilo da su neprepoznati" (ibidem: 36). U ovom oštrom i nimalo 'politički korektnom' odlomku Mary Douglas otvara niz pitanja koja se mogu povezati sa situacijom *burakumina* u Japanu. Iz ove se perspektive može uočiti jedna od važnih implikacija prevladavajuće državne politike prema manjinama u sklopu dominantnog narativa o 'homogenosti Japana'. Naime, iako se ovakvom politikom prividno dokida diskriminacija, kako se ona na široj društvenoj razini i dalje nastavlja, možda je posljedica ovakve politike dokidanje prava manjine na prepoznavanje i progovaranje o diskriminaciji. To je bit stava *Lige za oslobođenje buraku*, no njezina se moć kao organizacije smanjila otkako je sve više mladih ljudi odlučilo napustiti *buraku* i, prikrivajući svoje socijalno podrijetlo, potražiti posao u gradu. Dakle, i neki pojedinci se sami, u danom socijalnom kontekstu, odlučuju na 'nevidljivost'.

BURAKUMIN U JAPANSKOJ MODERNOJ KNJIŽEVNOSTI

Važan doprinos analizi *buraku* tematike u modernoj japanskoj književnosti dao je Edward Fowler u svome članku iz 2000. Fowler se pozabavio pitanjem jesu li *burakumin* u japanskoj književnosti kao i u japanskome društvu učinjeni nevidljivima i bez glasa. Ipak nalazi niz književnih djela koja su se bavila tom tematikom, doduše iz različitih razloga. Kod ranih Meiji autora, nezavisno od njihovih intencija, *buraku* su vidljivo različiti, drukčiji – oni su očigledno Drugi, iako se zapravo vidljivo ne razlikuju od 'Japanaca', tj. dominantne grupe (tzv. Yamato Japanaca) (Fowler 2000: 8). U tim se tekstovima prikazuju primarno određeni samo jednom karakteristikom – naravno, drukčijom. To je primjer esencijalizma o kakvom piše Grillo (2003), koji se javlja u različitim oblicima od biološkog do kulturnog. Diskriminacija te grupe, kao što je već istaknuto, nije rasna, već utemeljena na predodžbama o nečistom (usp. Ito 2005) i na izvjesnoj kulturnoj različitosti. U mnogim raspravama o diskriminaciji, kako naglašava Grillo, smatralo se da antirasisti tražeći 'pravo na različitost', uzimaju zdravo za gotovo upravo ono na čemu rasisti temelje svoju argumentaciju – da je koncept različitosti

neprikladan. No Grillo uočava da problem ne čini sama različitost, već njezino izdizanje na razinu apsolutnoga, na razinu fundamentalne osobine ljudskosti i njezina uporaba kao opravdanjem za ne-miješanje (Grillo 2003: 163). Taj se princip esencijalizacije, biološke ili kulturne, može primijeniti i na *burakumine*. Prema Watanabeu, ovakav pojednostavljen i stereotipiziran književni prikaz je dokaz ignorancije, ali i nezainteresiranosti, poglavito za pitanje *burakumina* samo po sebi – vrlo često socijalno osjetljivi autori pišu o lošem položaju manjine, ali u prvome redu s intencijom kritike vladajućeg sloja ili unapređivanja položaja siromašnih Japanaca, pritom često ne unapređujući položaj manjine (usp. Fowler 2000: 8).

Ključni element prikaza *burakumina*, njihova konstrukcija kao Drugih, je 'nečistoća' – njihove su nastambe prljave, djeca naga i kozičava, a zadah štavljena i obrade kože širi se posvuda, gomile otpada nezbrinute su i trunu, iznutrice životinja se suše na vjetru i sl. Opisi njihovih nastambi obično su jednoznačno pejorativni, što prema Fowleru rezultira prevođenjem njihove bijede i siromaštva u neupitnu Drugost (ibidem: 8). Označavanje nekih praksi 'nečistima' i njihova tabuizacija imaju važnu funkciju u održanju postojećeg društvenog poretka, kao što je već davno upozorila Mary Douglas, a te su prakse opasne jer mogu narušiti suptilne granice među kategorijama pojmova, time dovesti do kaosa te se zbog toga svi postupci ili dijelovi društva koji se ne uklapaju u postojeću strukturu označavaju 'nečistima' (2004).

Nekolicina autora čije je bavljenje *buraku* tematikom zapaženo jesu Noma Hiroshi, analizu čijeg djela *Circle of Youth* možemo naći u eseju Jamesa Raesidea (Williams i Hutchinson 2007), zatim Hijikata Tetsu i Nakagami Kenji, obojica i sami *burakumin*-podrijetla. Poznati su i radovi *ne-buraku* autora Onishi Kyojine i autorice Sumii Sue koji su većinu svoga stvaralaštva posvetili ovoj temi, no nedvojbeno je najpoznatije djelo *Hakai*, koje je napisao jedan od najpoznatijih književnika Meiji razdoblja, Shimazaki Toson. Taj su roman, unatoč velikoj književnoj vrijednosti, često kritizirali Hijikata, Noma i drugi kritičari, prije svega zbog daljnje stigmatizacije manjine (usp. bilj. 15, Fowler 2000: 6). Mnogim se *ne-burakumin* autorima koji su se bavili ovom tematikom, poput Ode Makote, zamjera neadekvatnost prikaza *burakumin* manjine jer ne mogu prikazati diskriminaciju koju sami nisu doživjeli. Fowler to pitanje postavlja eksplicitno: "Je li prikaz *burakumina* bez predrasuda ikad moguć ili je književnost osuđena na utvrđivanje predrasuda?" (ibidem: 37).

To nas dovodi do starog antropološkog pitanja reprezentacije Drugoga – je li uopće moguće prikazati ikoju kulturno različitu grupu? Odgovor nije jednoznačan – s jedne strane potpuna i idealna reprezentacija Drugoga (što je u krajnjoj konzekvenci svatko osim nas samih a ne samo pripadnici drugih skupina i kultura), no antropologija je zasnovana na ideji da adekvatna reprezentacija nije posve nemoguća dokle god smo svjesni njezinih ograničenja. Ključno je pitanje u opisu skupine drukčije od naše ili dominantne skupine u društvu, da se njezina kulturna različitost ne esencijalizira, tj. da se neka značajka te skupine ne predstavlja kao nepromjenjiva bit, njezina srž, što je vrlo često u prikazivanju neke osobine kao biološke i nepromjenjive, primjerice u rasnim terminima. Na žalost, to se često događalo u mnogim književnim opisima *burakuminâ*.

ZAKOPANI DALEKO OD OČIJU DRUŠTVA: ŽENA U PIJESKU

Jedno od književnih dijela u kojemu se opisuje život sela za koje bismo mogli pretpostaviti da je riječ o *buraku*, jest *Žena u pijesku* (*Suna no Onna*) Abe Koboa (1980). Riječ je o romanu o zatočeništvu jednog učitelja, skupljača kukaca u selu stiješnjem između mora i pješčanih dina. Stanovnici sela svake noći intenzivno vade pijesak iz rupa u kojima su im smještene kuće jer vjetar neprestano nanosi pijesak dina. Nakon nekog vremena protagonist, učitelj, spoznaje da seljani moraju tako živjeti jer je to za državu najjeftiniji način zaštite od pijeska, jeftiniji od izrade vjetrobrana i sl. Autor opisuje njihov život u bijedi i siromaštvu, njihovu zatvorenost i za njega neobjašnjivu privrženost lokalnoj zajednici. Za njegov je stil važno napomenuti kako ne rabi imena, tek riječi poput 'muškarac' ili 'žena', izbjegavajući možda time do izvjesne mjere pitanje etničke i bilo kakve druge grupne pripadnosti koje imena i prezimena često sa sobom donose. Tako se također podcrtava njihova zajednička ljudskost.

Neki autori poput Ronalda Dorea podsjećaju na fenomen pripisivanja nekih društveno neprihvatljivih, ali ipak donekle privlačnih ili zanimljivih ponašanja Drugima, kao u slučaju bijelih Amerikanaca koji su svoje seksualne strahove projicirali na 'crnce'. Dore pak smatra da su Japanci ipak više projicirali nečistoću, agresivnost i bolest na svoje izopćenike, no ipak se pita je li moguće da će *burakumin* sve više služiti kao izvor seksualnih fantazija za Japance (Dore 1968: 382). U romanu *Žena u pijesku* ta je tendencija jasno vidljiva, posebice u opisima poput prve noći koju učitelj provodi u kući u selu te ujutro nalazi gazdaricu kako spava naga, pokrivena tek maramom preko lica. Žena je najputenijom i najzavodljivijom prikazana upravo u trenucima krajnje 'drugosti' – to su seksualno najnabijeniji trenuci: na početku romana dok je protagonistu sve još novo i strano, tijekom fizičkog sukoba ili netom prije pokušaja bijega.

Protagonist u početku ne razumije i ne želi razumjeti lokalni način života, što je donekle opravdano njegovom zatočeničkom situacijom, no sve do pred kraj romana ne uviđa da su u biti svi seljani zatočeniци svoje sudbine u širem društvu. Njegovo razumijevanje, pa i prihvaćanje njihova načina života, dolazi na samom kraju knjige, no znakovito je da se gotovo potpuno podudara s pozicijom *insajdera*: naime, protagonist ne pokušava više pobjeći iz sela iako mu je put za bijeg otvoren, osim toga, žena je zatrudnjela i on je gotovo u svakom smislu postao dijelom zajednice.

Znači li to da je razumijevanje određene skupine i njezinih problema dostupno jedino njezinim pripadnicima, *insajderima*? Sama činjenica da je ovaj poznat i cijenjen roman napisao nepripadnik te skupine ipak upućuje na suprotno. Sličan je i stav E. Fowlera: "Nije nipošto točno smatrati da je *buraku* književnost zapravo aktivnost jedino 'insajdera'. Primjeri Nome Hiroshija, Sumii Sue i Onishi Kyojina (...) dovoljan su dokaz, kao i stvaralaštvo Shiomii Senichira, autora još jednog djela u više svezaka: *Asakusa Danzaemon*" (Fowler 2000: 37).

Ipak, zanimljivo je o ovom problemu razmisliti iz antropološke perspektive, koja je tradicionalno bila usmjerena na opisivanje grupa kojima etnograf najčešće ne pripada.

Naravno, to ne znači da je mogućnost reprezentacije u antropologiji neupitna, štoviše, mnogi su se autori intenzivno posvetili tom problemu i njegovim epistemološkim i etičkim dimenzijama. U tome je pogledu nedvojbeno najzapaženiji rad Jamesa Clifforda i Georgesa Marcusa *Writing Culture* (1986), u kojem se u nizu članaka upućuje na krizu etnografskog pisanja. Nakon *Writing Culture* svijest o tome da je etnografski prikaz uvijek kontingentan, neizbježno pod utjecajem povijesnih okolnosti i nipošto neupitan, postala je dijelom etnografske svijesti.

Lila Abu-Lughod u svome članku "Writing against culture", čiji je naslov parafraza naslova poznatog zbornika *Writing Culture*, upozorava na nedostatke etnografskog pisanja: "Antropolozi, čiji je cilj 'razumijevanje razlika' ..., također konstruiraju 'sebe' u odnosu prema drugima, no ne smatraju da su ovi drugi 'napadnuti' (...)" (2006: 467). Smatra da je antropološko razumijevenje 'kulture' često prožeto konotacijama 'koherentnosti, bezvremenosti i ograničenosti' (ibidem: 472) i može poslužiti kao oruđe za proizvodnju 'Drugih' i stvaranje razlike, te naglašava da je riječ o odnosu moći. Ona razmatra tri modela pisanja 'protiv kulture' koja je potencijalno opterećena takvim konotacijama, prvi određivši kao obilježen dvama ključnim terminima 'diskurs' i 'praksa', drugi koji je usredotočen na 'veze i međupoveznice, povijesne i suvremene, između zajednice i antropologa koji u njoj radi i piše, te osobito veze sa svijetom kojemu ona ili on pripadaju i koji im omogućuju da budu na tom konkretnom mjestu kako bi proučavali tu skupinu' (ibidem: 472), i treći koji naziva 'etnografijama pojedinačnog' ('ethnography of the particular').

Ovaj posljednji model je najzanimljiviji za naše razmatranje te ćemo mu stoga posvetiti nešto više prostora. Termin 'etnografije pojedinačnog' autorica povezuje s radom spomenutog Jamesa Clifforda i ostalih u krugu oko zbornika *Writing culture*, koji su svoju pozornost posvetili etnografskom pisanju. Mnoge kritike koje je njihov rad doživio, smatra autorica, proizlazile su iz njihove bliskosti s književnim žanrom i pretapanja politike etnografije s njezinom poetikom. Ipak, Abu-Lughod s pravom naglašava da su nedvojbeno pokrenuta pitanja koja ne mogu biti izostavljena. U svakom slučaju, ako se antropolozi u svojem etnografskom pisanju bave reprezentacijom drugih, tada je svakako stupanj u kojem se ljudi u zajednici koju proučavaju doimaju 'drugima' zacijelo pod utjecajem tog antropološkog pisanja. Dakle, postavlja se pitanje: "postoje li načini da se piše o životima tako da se drugi konstituiraju kao manje drugi?" (ibidem: 473).

Za razliku od mnogih koji su se bavili ovom i sličnom problematikom, Abu-Lughod ne ostaje tek na postavljanju pitanja već nudi i odgovor – jedno od mogućih oruđa je upravo 'etnografija pojedinačnog'. Generalizacija, koja je dosad ipak bila dominantan element stila društvenih znanosti, u antropologiji više nije prihvatljiva jer se pokazalo da je ne možemo smatrati neutralnim načinom opisivanja. Generalizirajući način pisanja u društvenim znanostima ne samo da omogućuje reifikaciju i apstrakciju već i često izostavlja važnost značenja za ljudsko iskustvo, a prividna 'objektivnost' takva pisanja prikriva pitanja moći i stvaranje 'etnografskog autoriteta' (vidi Clifford 2003, Fabian 1983). No, autorica umjesto tih problema, što ih je već analizirala nekolicina autora, naglašava probleme koji proizlaze iz 'koherentnosti, bezvremenosti i ograničenosti'

kultura koje generalizacija posredno proizvodi. Navodi i prednosti koje bi se mogle postići pisanjem 'etnografija pojedinačnog' – primjerice, izbjegavanje konstrukcije 'tipičnosti', dočaravanje pravih okolnosti individualnih povijesti i međuodnosa ključnih za stvaranje individualnog iskustva i rekonstrukcija stavova i objašnjenja ljudi o događajima te njihove interpretacije situacije koje, iako su u njima smještene, katkad podrivaju dominantne diskurse (Abu-Lughod 2006: 475-476).

Odbacivanje generalizacije i 'etnografija pojedinačnog' kao jedan od načina pisanja protiv kulture i protiv esencijalizacije, osobito su zanimljivi u kontekstu naše analize jer su u izvjesnoj mjeri prisutni u svakom književnom djelu. U tome smislu književna djela, kao uglavnom usredotočena na pojedinačno, možda i bolje predstavljaju manjinsku grupu. U japanskim književnim djelima s tematikom *burakumin* likovi su ipak predstavljeni individualno, a radnja najčešće odražava konkretne događaje (koji, naravno, ne moraju biti stvarni). No, ako se vratimo spomenutom romanu Abe Koboa *Žena u pijesku* nameće se zaključak da je generalizacija u književnom djelu itekako moguća: glavni likovi lišeni su imena, predstavljeni su tek kao muškarac i žena, a ponašanja stanovnika sela često uopćava zatočeni muškarac – seljani su za njega uvijek 'oni', 'oni' čije postupke ne razumije ili čak ne želi razumjeti. Naravno, situacija određuje ovakav muškarčev stav, koji se s postupnim razumijevanjem i vezanjem za zajednicu ipak mijenja – u konačnici čitatelju postaje jasna ne samo situacija u kojoj seljani žive već i proces distanciranja i stvaranja 'drugosti', toliko prisutan u muškarčevu neshvaćanju. Mogli bismo, dakle, zaključiti da je autor ovdje ne samo prikazao situaciju izopćenosti već i jedan od aspekata procesa njezina nastanka i mehanizama diskriminacije.

Iz ovog razmatranja možemo zaključiti da književni prikazi imaju prednost pred klasičnim etnografskim opisom u reprezentaciji manjinskih grupa jer su po svojoj naravi uglavnom partikularni. Preostaje pitanje autentičnosti opisa – naime prethodna pozitivna karakteristika ne osigurava 'stvarnost' prikaza. Ciljevi etnografskog i književnog teksta nisu isti, no fikcionalni su prikazi katkad uspješniji u stvaranju empatije za opisane likove i grupe ljudi. Dakle, bez obzira na svoju 'fikcionalnost', književni opis može čitatelje natjerati na promišljanje položaja manjine, da ne kažemo podsjetiti da postoje grupe ljudi koje su diskriminirane i izopćene iz društva.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Burakumin su, prema podacima *Lige za oslobođenje buraku*, najveća manjinska skupina u Japanu. Unatoč tomu njihovo postojanje je u velikoj mjeri zanijekano, kao i diskriminacija, u kontekstu dominantnog narativa o homogenosti japanske populacije. Je li, dakle, moguće govoriti o neprisustvu *buraku* tematike u japanskoj književnosti i nezastupljenosti *burakumin*â u kontekstu japanske 'iluzije o homogenosti nacije'? S jedne strane nameće zaključak da je prava problematizacija ove teme marginalizirana, no ipak se čini da mnoštvo književnih radova (ipak) pobija tu tezu – Fowlerovim riječima: "ukupnost radova o japanskoj 'nevidljivoj rasi' je jednostavno pregolema da bi se olako odbacila" (ibidem: 37). Dakle, nije pitanje količine radova, koja nije zanemariva, već

prije reprezentacije. 'Vidljivost' je možda preduvjet za puno prihvaćanje određene manjine, a ne za tek puku pasivnu toleranciju, ali ona nije dostatna. Kako napominje Fowler, nužno je da pisanje o *buraku* bude povezano s njihovim širim proučavanjem, književnost ne smije biti odvojena od *buraku* kao što ni *buraku* ne smiju biti izdvojeni iz japanskoga društva (ibidem: 37). Dakle, važno je ne samo ne egzoticizirati već i ono što antropolozi naglašavaju pri opisivanju stranih kultura – ne esencijalizirati kulturnu različitost skupine i izbjegavati stereotipoizirane prikaze, što je klopka u koju mogu upasti također i autori koji su sami pripadnici manjinske skupine.

Što se tiče ideja o dokidanju diskriminacije *burakuminâ*, moguće je razlikovati dvije temeljne pozicije. Prema jednoj, isticanje postojanja diskriminirane skupine kao distinktivne samo perpetuira njezin položaj, što je donekle slično dominantnom narativu o homogenosti japanskog stanovništva. Druga pozicija naglašava da negiranje postojanja skupine oduzima njezinim pripadnicima pravo na prepoznavanje, dok se diskriminacija (iako dokinuta na pravnoj razini) nastavlja u širem društvenom kontekstu. Sami pripadnici *burakumin* grupe priklanjaju se i jednoj i drugoj poziciji, čini se, i dok se neki angažiraju u aktivističkim udrugama poput *Lige za oslobođenje buraku*, drugi se odlučuju za prikrivanje podrijetla i uključivanje u *mainstream* društvo. Ipak, sama činjenica da su uglavnom primorani prikrivati podrijetlo i da je praktički riječ o tabu-temi, pokazuje da diskriminacija i dalje postoji. Ako je, dakle, 'vidljivost' i pojašnjavanje problema *burakumina* bitno za rješavanje njihove diskriminacije, književnost u tome, s kapacitetom za stvaranje empatije, može odigrati svoju ulogu.

NAVEDENA LITERATURA

- Abu Lughod, Lila. 2006. "Writing against culture". U *Feminist anthropology: A Reader*, E. Lewin, ur. London: Blackwell Publishing, 153-169.
- Ardener, Edwin. 1989. *The Voice of Prophecy*. Oxford: Berghahn Books.
- Buraku Liberation League*. <http://www.bll.gr.jp/> (4. 6. 2008.)
- Clifford, James i George E. Marcus, ur. 1986. *Writing culture: the poetics and politics of ethnography*. Berkeley i London: University of California Press.
- Clifford, James. 2003. "On Ethnographic Authority". U *Turning Points in Qualitative Research: Tying Knots in a Handkerchief*, Y. S. Lincoln i N. K. Denzin, ur. Walnut Creek, CA: Altamira Press, 121-137.
- Dore, Ronald. 1968. "Japan's Invisible Race: Caste in Culture and Personality by George De Vos: Hiroshi Wagatsuma". *Modern Asian Studies* 2/4 (Meiji Centenary Number): 380-382.
- Douglas, Mary. 1992. *Risk and Blame. Essays in Cultural Theory*. London: Routledge.
- Douglas, Mary. 2004. *Čisto i opasno: analiza predodžbi o nečistom i zabranjenom*. Zagreb: Algoritam.

- Fabian, Johannes. 1983. *Time and the Other: How anthropology Makes its Object*. New York: Columbia University Press.
- Fowler, Edward. 2000. "The Buraku in Modern Japanese Literature: Texts and Contexts". *Journal of Japanese Studies* 26/1: 1-39.
- Grillo, Ralph. 2003. "Cultural Essentialism and Cultural Anxiety". *Anthropological Theory* 3/2: 157-173.
- Ito, Takuya. 2005. "Cooperativeness and Buraku Discrimination". *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies*. <http://www.japanesestudies.org.uk/discussionpapers/2005/Ito2.html> (4. 6. 2008)
- Kobo, Abe. 1980. *The Women in the Dunes* (preveo na engleski E. Dale Saunders). Tokyo: Tuttle. (1. izdanje 1964).
- Narzary, Dharitri Chakravartty. 2004. "The Myths of Japanese 'Homogeneity'". *China Report* 40/3: 311-319.
- Neary, Ian. 2003. "Burakumin at the end of history". *Social Research* 70/1: 269-294.
- Williams, Mark i Rachel Hutchinson, ur. 2007. *Representing the Other in Modern Japanese Literature: A critical approach*. London - New York: Routledge.
- Weiner, Michael. 1997. *Japan's Minorities: The Illusion of Homogeneity*. London: Routledge.

INVISIBLE OTHERS: *BURAKU* AND THE JAPANESE LITERATURE

Summary

Although Japan is represented as a homogenous society in the dominant public discourse, it includes several significant minority communities. One of these is the *buraku* or *hisabetsu burakumin*, a social group historically constituted by the members of certain professions considered 'impure', and who are still today often discriminated against on the basis of their origin (Dore 1968, Neary 2003). Furthermore, as their existence as a distinct social group is denied, they are rendered voiceless; as Mary Douglas (1992) points out, denying the existence of such a stigma only allows the favoured members of the community to feel comfortable, while making the stigmatized invisible. This article explores the issue of the representation of the *burakumin* in Japanese literature. While taking as a point of departure the question of whether the neglect of the *burakumin* should be understood in the wider context of the dominant narrative of Japanese homogeneity, it is argued that the volume of the work both about and by the *burakumin* indicates that this is not the most important question. Instead, the article raises the question of the adequacy of representations of minority groups in literature and relates it to the anthropological perspective on issues of representation – is it ever possible to represent "others" and, particularly, is it possible to represent them without further "othering" them? These issues are not unfamiliar to anthropology as a self-reflexive

discipline. The author shows that the kind of account produced in literary work may even have some advantages over classical ethnographical accounts in that they are not focused on generalizations. The problems mentioned are contextualized using Abe Kobo's "The Woman in the Dunes" (1980). Finally, the author raises the issue of the role of literature in changing the status of minorities.

Keywords: representation of 'others' / literature / minorities / Japan / *buraku*